

ชื่อบทความ : การประยุกต์ใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุก
ผู้เขียน : พระมหาสุวัฒน์ สุวฑฒโน
:

บทคัดย่อ

การประยุกต์ใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญาที่สูงขึ้นจนสามารถตัดกิเลสได้เด็ดขาด การประยุกต์ใช้ปัญญา หมายถึง การตกผลึกของอภิสีล อภิจิต ทำให้เกิดอภิปัญญา เสมือนหนึ่งลูกโซ่ที่ต่อเนื่องกันมาจากศีล สมาธิ ปัญญา

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เป็นวิธีการที่ปฏิบัติให้เกิดปัญญาหยั่งรู้ เห็นแจ้งในสังขารทั้งปวง เป็นความรู้แจ้งเห็นจริงตามกฎของไตรลักษณ์

การประยุกต์ใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกนี้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการตัดกิเลส ทำให้ได้ประโยชน์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อความผาสุกในปัจจุบันที่เรียกว่า “ทิฐฐัมมิกัตถะ” ช่วยในการประยุกต์ใช้ปัญญาให้เกิดขึ้น และใช้ปัญญาเพื่อหาสิ่งเหล่านี้มาตอบสนองความผาสุกของตน (๒) เพื่อความผาสุกในอนาคตที่เรียกว่า “สัมปรายิกัตถะ” เป็นการประยุกต์ใช้ปัญญาเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่เป็นความผาสุกในอนาคต (๓) เพื่อเป้าหมายความผาสุกสูงสุด คือ การบรรลุธรรม ปัญญา จะช่วยการประยุกต์ใช้ปัญญาให้มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และ สามารถตัดกิเลสออกจากตนเองได้โดยเด็ดขาด

คำสำคัญ: การประยุกต์, ปัญญา, ความผาสุก.

Article paperTitle : An Application of the Higher wisdom training To develop a life of wellbeing
writer : Phramaha Suwat Suvaddhano (Sea-tung)
Degree : Master of Arts (Vipassana Meditation)

Abstract

An Application of the Higher wisdom training To develop a life of wellbeing. Scripture is part of the Threefold Training and to generate higher wisdom until being able to eliminate the defilements. Higher Wisdom Training is the synthesis of Adhisīla (Higher morality) Adhicitta (Higher mentality), and thus causes in Adhipañña (Higher wisdom).

The Insight Meditation Practice in the Theravāda Buddhist Scripture is the practical way to enhance wisdom having ability to get through the realization of all Sacca (truth), which is the thorough knowledge of the Three Characteristics.

An Application of the Higher wisdom training To develop a life of wellbeing. is the important instrument used to eradicate the defilements. The Insight Meditation Practice has three benefits: (1) Giving benefit for the present wellbeing called “Dhitthadhammikattha” that helps to generate wisdom for having independent self wellbeing. (2) To wellbeing in future called “Samparayikattha”, (3) For the highest objectives to attain the enlightenment, Higher Wisdom Training will develop Pañña which enable the ability to realize all the facts as they really are and finally can extirpately eradicate one’s own defilements.

Keywords: An Application of, Higher wisdom training, wellbeing.

บทนำ

ในปัจจุบันเศรษฐกิจมีความฝืดเคือง ส่งผลกระทบต่อการใช้รายได้ ของประชาชนคนไทย ส่วนมาก ด้วยสถานการณ์ทางเศรษฐกิจมีความฝืดเคือง จึงส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างมาก จนเกิดความแตกแยกกันในเชิงความคิด และส่งผลกระทบต่อสังคมโดยสถาบันทางครอบครัว ส่วนใหญ่มีความอ่อนแอลง ครอบครัวปัจจุบันนี้มีมากที่เป็นแบบครอบครัวเดี่ยว ดังนั้นครอบครัวเดี่ยวจึงขาดทักษะในการดำเนินชีวิต จึงส่งผลให้ปัจจุบันนี้ประชาชนคนไทยมีสภาพจิตที่รุนแรงเพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงเป็นการสะท้อนออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ปัญหาอาชญากรรม การฆ่าตัวตาย ปัญหาทางเพศปัญหา การแพร่ระบาดของยาเสพติด และการพนันตลอดจนถึงเกมออนไลน์ต่างๆ ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลให้คุณภาพชีวิตคนไทยตกต่ำลงอย่างมาก ส่วนหนึ่งมีผลให้สถาบันครอบครัวส่วนหนึ่งอ่อนแอลง มีผลให้สมาชิกที่อยู่ภายในครอบครัวนั้นๆ มีโอกาสที่จะมีปัญหาภายในครอบครัว และลูกกลายเป็นปัญหาสังคม ดังนั้น การนำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ให้ถูกวิธีจะช่วยยกระดับสภาพจิตให้ แข็งแกร่ง สามารถพัฒนาให้เกิดปัญญามาใช้แก้ไขปัญหาชีวิต

การประยุกต์ใช้ปัญญา มีความหมายของคำว่า ไม่ปรากฏอย่างชัดเจน ดังนั้น ในการค้นหา คำตอบจำเป็นต้องมุ่งนำความรู้ในเรื่องความหมายของปัญญาที่จะสามารถค้นพบก่อนมาเป็น ฐานความรู้ เพื่อไปเชื่อมโยงเข้ากับความหมายของ คำว่า พัฒนา ซึ่งหมายถึง ทำให้เจริญ^๑ ผลจากความพยายามในการค้นหาคำตอบนี้จะเป็นเช่นไรเป็นประเด็นที่น่าสนใจเมื่อปัญญามีความสำคัญ เช่นนี้ จึงน่าสนใจต่อไปว่า การมุ่งสนใจในเรื่องนี้ควรเริ่มจากประเด็นความหมายของการประยุกต์ ปัญญา ก่อนว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทให้ความหมายไว้หรือไม่ เมื่อพิจารณาในเบื้องต้น ในตติย ปุณฺณกาสันตสูตร^๒ ได้กล่าวถึง ปัญญา เป็นอย่างไร คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิด และความดับ เพิกถอนกิเลส ให้บรรลุลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้้อาสวะ” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวะสมุทัย” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวนิโรธ” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ชื่อว่าปัญญา^๓

ปัญญามีความสำคัญในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะปัญญาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การบรรลุธรรม^๔ หมายความว่า ปัญญาเป็นส่วนหนึ่งเพื่อให้เห็นความจริงหรือสัจธรรม^๕ หากไม่

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ ๒๕๕๖), หน้า ๗๗๙.

^๒ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๒๙/๕๔๙-๕๕๐.

^๓ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๒๑/๓๓๕.

^๔ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๓/๘๘.

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๖๒/๕๐๓.

มีองค์ความรู้เรื่องปัญหานี้ การที่จะพิจารณาให้สามารถกำหนดท่าทีต่อสิ่งมีชีวิตและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับโลกย่อมเป็นไปได้ยาก รายละเอียดในเรื่องความสำคัญของปัญญายังมีอีกมาก ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจ โดยสามารถพิจารณาตามความเป็นจริงจึงไม่ถูกการครอบงำด้วยกิเลสต่างๆ ได้ จนหลุดพ้นจากความทุกข์ ซึ่งเป็นปัญหาของมนุษย์ทั้งมวล ในพุทธศาสนาเป็นหลักคำสอนที่ประกอบด้วยเหตุผลเป็นศาสนาแห่งปัญญาไม่ได้นั้นที่ศรัทธาเหมือนศาสนาอื่น เป็นอเทวนิยม^๖ พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์บันดาลชีวิตของตนเองด้วยผลแห่งการกระทำของตน โดยมีตนเป็นที่พึ่ง^๗ มิได้มาจากการอ้อนวอนขอจากพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกร่าง เพราะคำสอนในทางพุทธศาสนานั้น คงทนต่อการทลายพิสูจนของผู้ปฏิบัติเสมอ ไม่มีการบังคับให้เชื่อตาม มีแต่แสดงไปตามเหตุผล สอนผู้ที่จะเชื่อหรือไม่ นั้น ขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของผู้นั้นเอง

การเข้าใจความหมายของการประยุกต์ใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุก เพราะการมีชีวิตหรือใช้ชีวิตให้มีคุณภาพหรือความผาสุกของชีวิต ย่อมเป็นสิ่งที่ปรารถนาของทุกคน และสังคม เพื่อให้การดำรงอยู่มีความสุข สงบร่วมกัน ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงเป็นการพัฒนาที่เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ความผาสุก (wellbeing) หมายถึง สภาพที่บุคคลมีความสบายใจ รู้ว่าตนเองได้ทำในสิ่งที่ตนเองทำได้สำเร็จและทำในสิ่งที่ชอบพร้อมที่จะแบ่งปันความสุขให้กับบุคคลอื่น มีความภาคภูมิใจในการกระทำของตนในการมีกิจกรรมเพื่อส่วนรวม อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจำเป็นต้องรู้สึกลงไปถึงอุปสรรคในการประยุกต์ใช้ปัญญา ซึ่งองค์ความรู้ปรากฏอยู่ในเรื่องต่อไปก็ต้องมีเรื่องจุดหมายในการพัฒนาคน ซึ่งเป็นจุดหมายของการศึกษา ซึ่งพูดสั้นๆ ได้ว่าจุดหมายนั้นก็คือ การพัฒนาตนของแต่ละคนให้เข้าถึง อัตถะ^๘ คือเข้าถึงจุดหมายของชีวิตในระดับต่างๆ คือ

๑. เริ่มด้วยชีวิตระดับรูปธรรม หรือชีวิตด้านนอก ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ตามองเห็น เช่น ให้พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ให้พึ่งตนได้ในทางสังคม โดยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีความเจริญก้าวหน้าในสังคม มีฐานะตำแหน่งเป็นที่ยอมรับนับถือ เป็นต้น ซึ่งเป็นขั้นที่ทางพระเรียกว่า ทิฐุธรรมิกัตถะ คือประโยชน์ที่ตามองเห็น อันเป็นประโยชน์ในขั้นของจุดหมายสามัญ เป็นอิสรภาพของชีวิตด้านนอกหรืออิสรภาพทางกายภาพและทางสังคมขั้นนี้แม้จะสำคัญ แต่ไม่เพียงพอ ถ้ามีได้เพียงขั้นนี้ ไม่มีขั้นที่ ๒ จะไม่ปลอดภัย

๒. ต้องเข้าถึงจุดหมายในทางชีวิตจิตใจที่ลึกซึ้งลงไป คือมีจิตใจที่ดั่งาม เชื่อมั่นในความดีและการกระทำสิ่งที่ถูกต้องดั่งาม มีคุณธรรมและรู้จักเสียสละสร้างสรรค์ทำประโยชน์ต่างๆ มีปัญญา กอปรด้วยวิจรรณญาณ ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจและความสุขในบุญกุศล หรือการมีชีวิตที่มีคุณค่า ซึ่ง

^๖ จานงค อติวัฒน์สิทธิ์, **ศาสนาชีวิตและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: ตถาตา พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๕/๑๑๑.

^๘ เรื่อง อุตถะ คือจุดหมายของชีวิต ๓ ขั้น ตามอธิบายในที่นี้ อาจจะเียนเย้อจับความยากไปบ้าง และยังไม่มีการปรับปรุงคำอธิบายนี้ ผู้ที่ต้องการคำอธิบายที่กะทัดรัด พึงดูในหนังสือ วินัยชาวพุทธ หน้า ๙ - ๑๐ หรือ ธรรมบุญชีวิต หน้า ๘ - ๙

เรียกว่า สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์ที่ล้ำเลยจากที่ตามองเห็น เป็นอิสรภาพของชีวิตด้านใน ที่ปลอดพ้นจากความชั่วร้ายตกต่ำ และความทุกข์ที่ร้ายแรงขั้นที่เรียกว่าตกอบาย

๓. สุดท้ายคือ ปรมัตถะ แปลว่า ประโยชน์สูงสุด คือถึงขั้นที่มีจิตใจเป็นอิสระด้วยปัญญาที่รู้ความจริง อย่างที่เรียกว่ารู้แจ้งสังขารหรือรู้เท่าทันโลกและชีวิต ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งทั้งหลาย ไม่หวั่นไหวตามความเป็นไปภายนอก เป็นภาวะเต็มอิมสัมบูรณ์ ซึ่งมีแต่ความสุขที่โปร่งเบา ไร้ทุกข์ เป็นอิสรภาพขั้นสูงสุดหรือขั้นสุดท้าย ที่ความเป็นอิสระของชีวิตจิตใจถึงขั้นเป็นภาวะเด็ดขาดสิ้นเชิง เพราะปัญญากำจัดเหตุปัจจัยแห่งความติดข้องของจิตหมดสิ้นแล้ว

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานั้นเป็นการพัฒนาปัญญาให้เพิ่มขึ้น ไม่ทำให้เกิดความเห็นผิดคลาดเคลื่อนจากหลักคำสอนหรือเรียกว่า การปฏิบัติแบบที่คิดเอาเอง ขาดผู้แนะนำ ขาดความรู้ด้านตำรา ความเห็นผิดคลาดเคลื่อนก็เกิดขึ้นมาได้ ซึ่งเป็นอุปสรรค ขัดขวางปิดบังการรับรู้ต่ออารมณ์ทั้ง ๖ คือ อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ จนเกิดความวิปัสสนา^๙

ดังนั้น จึงสนใจจะศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกเป็นแนวทางพัฒนาทางปัญญา พัฒนาทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถคิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งปัญญาจะแตกฉานในบุคคลได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการศึกษามีความสนใจเอาใจใส่ต่อวิชาความรู้ที่ได้อบรมสั่งสอน เพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและนำไปพัฒนาชีวิตที่มีความผาสุกต่อไปภายภาคหน้า เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว และนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักในทางพระพุทธศาสนาต่อไป

๒. ความหมายของปัญญา

ปัญญา เป็นคำภาษาบาลี มีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสเป็นต้น มีผู้ให้ความหมายไว้ทั้งโดยศัพท์และโดยอรรถนัย ดังต่อไปนี้

๑ ความหมายของปัญญา

คำว่า “ปัญญา” แปลว่า ความรู้, ความเข้าใจ, ความรู้ยิ่ง, ความรู้ชัด มาจากรากศัพท์บาลี คือ ภา ธาตุ ในความรู้ ป บทหน้า กวิ ปัจจัย เป็นอิตถิลิงค์ อาการันต์ มีวิเคราะห์ว่า ปญญาเต เอเตยาติ ปญญา แปลว่า สภาวะที่ช่วยให้รู้ ชื่อว่าปัญญา หรือธรรมอันบุคคลย่อมรู้ทั่วได้ด้วยธรรมชาตินั้น เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า ปัญญา^{๑๐}

อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า ปการโต ชานนา ปญญา แปลว่า การรู้โดยทั่วถึง (ป + ญา, ช้อนณ)^{๑๑}

อีกนัยหนึ่ง วิเคราะห์ว่า ปชานาตีติ ปญญา แปลว่า ธรรมชาติโดยอ้อมรู้ทั่ว เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า ปัญญา^{๑๒}

^๙ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๙/๗๙.

^{๑๐} พระมหาสมปอง มุทีโต, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๙.

^{๑๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุด ศัพท์วิเคราะห์, หน้า ๓๘๒.

ปัญญาเจตสิก หมายถึง ธรรมชาติที่ทำให้จิตรู้เหตุผลแห่งความจริงของสภาวธรรม และทำลายความเห็นผิด หรือ เป็นเจตสิกที่มีความรู้เป็นใหญ่ปกครองซึ่งสหชาตธรรมทั้งปวง^{๑๓}

ปัญญาเจตสิกมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ปัญญินทรีย์” คือ ธรรมชาติที่รู้สภาวธรรมโดยทั่วไปตามความเป็นจริง ได้แก่ ธรรมชาติที่รู้เหตุผลของกรรม ตลอดจนถึงรู้เรื่องอริยสัจ นอกจากนี้ปัญญาเจตสิกยังมีชื่อเรียก คือ ปัญญินทรีย์, ปัญญาพละ, โอมหะ, ัมมวิจยสัมโพชฌงค์, สัมมาทิฏฐิ, โยนิโสมนสิการ เป็นต้นตามกิจหน้าที่ของตน

คำว่า ปัญญา มีความหมายตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และปกรณ์พิเศษหลายนัยดังนี้

ปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต ปัญญา หมายถึง ความรู้ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล ธรรมที่มีโทษ ไม่มีโทษ ธรรมดำ (ธรรมที่ให้ผลเป็นทุกข์) ธรรมขาว (ธรรมที่ให้ผลเป็นสุข) ธรรมที่ควรเสพ ธรรมที่ไม่ควรเสพ ธรรมที่ไม่สามารถทำให้เป็นพระอริยะ และธรรมที่สามารถทำให้เป็นอริยะ^{๑๔} ปัญญาในความหมายนี้ หมายถึงปัญญาระดับโลกียะ เป็นความรู้ที่เกิดจากการฟัง และการคิดพิจารณา

ปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ปัญญา หมายถึง เครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิด และความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ^{๑๕} ปัญญาในความหมายนี้ หมายถึง ปัญญาระดับโลกุตระ เป็นความรู้ที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งบรรลุมรรคผล

ปรากฏในปกรณ์พิเศษวิสุทธิมรรค ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว คือ รู้โดยประการต่างๆ ได้แก่ รู้จักอารมณ์มีสี่เขียว สี่เหลืองเป็นต้น รู้แจ้งสังขารทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และรู้แจ้งแทงตลอดมรรคผล พิเศษกว่าความรู้ด้วยสัญญา ซึ่งเป็นความรู้จำอารมณ์มีสี่เขียว มีสี่เหลืองเป็นต้นเท่านั้น และพิเศษกว่าความรู้ด้วยวิญาณ ซึ่งเป็นความรู้แจ้งอารมณ์มีสี่เขียวสี่เหลืองเป็นต้น และรู้แจ้งสังขารทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แต่ไม่อาจรู้แจ้งแทงตลอดมรรคผลได้^{๑๖}

ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค นอกจากอธิบายความหมายของปัญญาแล้ว ได้อธิบายลักษณะของปัญญาไว้ว่า ปัญญาที่มีการตรัสรู้สภาวธรรมเป็นลักษณะ มีหน้าที่กำจัดความมืด คือ โมหะที่ปกปิดสภาวธรรมรส มีความหายหลงเป็นผลที่ปรากฏชัดเจน มีสมาธิเป็นพื้นฐาน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้มีจิตเป็นสมาธิย่อมรู้ย่อมเห็นตามความเป็นจริง^{๑๗} ปัญญาตามลักษณะดังกล่าวนี้ได้แก่ วิปัสสนาปัญญา

^{๑๒} พันตรีประยุทธ์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรมมคธ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๖) หน้า ๔๒๔.

^{๑๓} ขุนสรรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร), **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมชื่อ เจตสิกปรมัตต์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญาณ, ๒๕๔๔), หน้า ๓๙.

^{๑๔} อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๔๓๙.

^{๑๕} อง.สตุตค. (ไทย) ๒๓/๔/๗.

^{๑๖} พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๓.) หน้า ๗๓๑

^{๑๗} พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, หน้า ๗๓๓.

ปรากฏในมิลินทปัญหา พระนาคเสนเถระได้อธิบายลักษณะของปัญญาแก่พระเจ้ามิลินท์ ว่า “ปัญญา มีลักษณะตัดให้ขาด อีกอย่างหนึ่ง ปัญญา มีลักษณะส่องสว่าง”^{๑๘} คือ เมื่อมีปัญญาเกิดขึ้น ย่อมกำจัดอวิชชาทำให้เกิดความสว่าง คือ วิชชา พิจารณาเห็นได้ว่าสรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตถน เปรียบดังแสงไฟย่อมขจัดความมืด ทำให้ทุกสิ่งปรากฏชัด

ปรากฏในฎีกาอภิธัมมัตถสังคหะ ปกาเรน ชานาติ อนิจจาทิวเสน อวพุชฌตีติ ปัญญา แปลว่า ธรรมชาติใด ย่อมรู้โดยอาการทั่วถึง ได้แก่วิชชาด้วยอำนาจลักษณะ ๓ มี อนิจจลักษณะเป็นต้น เหตุนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่าปัญญา ปัญญานั้นแลชื่อว่าเป็นอินทรีย์ เพราะประกอบด้วยความเป็นใหญ่ ในการรู้ชัดตามสภาวะ เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่า ปัญญินทรีย์^{๑๙}

ความหมายของปัญญาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารและตำราอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มีความเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยดังนี้

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ได้ให้ความหมายของปัญญาไว้ว่า ปัญญานั้น แปลว่า ความรู้ทั่ว อันหมายความว่าความรู้ทั่วถึงเหตุและผล รู้เหตุถึงผล รู้ผลถึงเหตุ ตามสัจจะความจริง เมื่อมีความรู้ในสิ่งใดแล้ว ก็ชื่อว่ามีปัญญาในสิ่งนั้น แต่ถ้าเป็นความรู้หลง รู้ผิด ไม่ใช่เป็นความรู้จริงก็ไม่เรียกว่าปัญญา และมีคำเรียกความรู้ที่ถูกต้องว่า สัมมปัญญา ปัญญาชอบ ส่วนรู้ผิด รู้หลง เรียกว่า มิจฉาปัญญา หรือ มิจฉปัญญา ปัญญาผิด ปัญญาเป็นคำกลางๆ แต่ต้องเป็นความรู้ถูกต้อง จึงเป็นปัญญาหรือสัมมปัญญานั้นเอง จึงเป็นปัญญา ถ้าไม่ใช่สัมมปัญญา เป็นมิจฉปัญญา ปัญญาผิด ก็ไม่เรียกว่าปัญญา แต่เป็นความรู้หลง รู้ผิด เพราะฉะนั้น เมื่อเรียกว่าปัญญาโดยทั่วไป จึงมุ่งในทางดีอันหมายถึงว่ารู้ถูกต้อง ดังที่อธิบายไว้ข้างต้นว่า รู้ทั่วถึงเหตุผลตามสัจจะคือตามที่เป็นอย่างจริง^{๒๐}

๓. การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อฝึกอบรมให้เกิดปัญญา

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาการฝึกอบรมจิตให้เกิดปัญญา การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง เรียกว่าอภิปัญญา ได้แก่ (๑) ปัญญาที่เห็นสภาวะธรรม มีอนิจจลักษณะ เป็นต้น (๒) ปัญญาในความเห็นถูก (๓) ปัญญาในความไตร่ตรอง (๔) ปัญญาพิจารณาประเสริฐสุด (๕) ปัญญาารู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ และ (๖) ปัญญาบ่มกุศลธรรมให้สุก เป็นต้น

วิปัสสนาภาวนา เป็นการฝึกอบรมจิตให้เกิดปัญญา ปัญญาที่รู้ชัด และรู้แจ้งเห็นจริงโดยปรমัตถ์ ในการพิจารณารูปรูป นาม เป็นการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือทาง กายเวทนา จิต และธรรม และสิ่งสำคัญในการเจริญวิปัสสนาภาวนา ผู้ปฏิบัติต้องรู้วิธีในการปรับอินทรีย์ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา จึงจะสามารถนำปัญญาไปประยุกต์จนถึงขั้นบรรลุดุธรรมแล้วที่เรียกว่า อริยบุคคล หรือพระอริยะแปลว่า ผู้เจริญบ้าง ผู้ประเสริฐบ้าง หรือผู้ไกลจากกิเลส มีขั้นปัญญาที่บรรล

^{๑๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, มิลินทปัญหา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

^{๑๙} วิกาวินี. (บาลี) หน้า ๑๐๗.

^{๒๐} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), ปัญญาในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

ธรรม ๔ ระดับ คือ (๑) โสตาบัน (๒) พระสกทาคามี (๓) พระอนาคามี (๔) พระอรหันต์ ผู้ควรแก่ ทักขิณาหรือการบูชา เป็นผู้สิ้นอาสวะ^{๒๑}

ความหมายของวิปัสสนา

วิปัสสนา เป็นภาษาบาลี จำแนกออกเป็น ๒ คำ คือ วิ+ปัสสนา วิอุปสัค แปลว่า วิเศษ แจ่ม ต่าง ทิส ธาตุ แปลว่า เห็น แปลงทิส เป็น ๒ รูป คือ ทกข และ ปสส ประกอบด้วยปัจจัยและ วิภัตติ เป็น ปสสนา แปลว่า การเห็น เมื่อนำทั้งสองคำมารวมกันถึงเป็นวิปัสสนา ซึ่งแปลว่าการเห็น โดยวิเศษ การเห็นแจ่ม การเห็นด้วยอาการต่าง ๆ หรืออาการหลายอย่างและยังเป็นปัญญาที่เข้าไป เห็นแจ้งรูปนาม พระไตรลักษณ์ อริยสัจ และมรรค ผล นิพพาน^{๒๒}

ความสำคัญของการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เป็นการเรียนรู้รูปนามตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ได้แก่การ พิจารณาดูกาย เวทนา จิต และธรรม อันได้แก่ รูปธรรมและนามธรรม พระพุทธองค์ทรงสอนให้เจริญ สติและปัญญา เพื่อมารู้แจ้งความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกว่า เป็นเพียงรูปกับนามเท่านั้น และ ปัญญาที่เข้าไปรู้ถึงสภาวะลักษณะรูปนามโดยความเป็นไตรลักษณ์ คือไม่เที่ยงเกิดดับตลอดเวลา เป็น ทุกข์ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน บังคับบัญชาไม่ได้ ปัญญาที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา^{๒๓}

วิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔

การพิจารณากำหนดรู้ รูป นามอาศัย เพียงการฟังธรรมอย่างเดียวไม่กำหนดรูป นาม ในขณะที่ปัจจุบันย่อมไม่สามารถทำวิปัสสนาญาณให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งกล่าวได้ว่า การปฏิบัติวิปัสสนาที่พ้น จากการกำหนดรูป นาม หรือการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาที่พ้นจากหลักสติปัฏฐาน ๔ ไม่มีเลย ในคัมภีร์ อรรถกถาแสดงไว้ว่า “ยสมุปน การยเวทนาจิตตมเมสุ กณจิ ฌมมึ อนามสิตวา ภาวนา นาม สตถิ. ตสมา เตปิ อิมินาว มคเคน โสกปริเทเว สมตักกนตาติ เวทิตพพา.”^{๒๔} แปลว่า อนึ่ง ขึ้นชื่อว่าภาวนา ย่อมไม่มีโดยมิได้กำหนดธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในกองรูปเวทนา จิต และสภาวะธรรม ดังนั้น ควรทราบ ว่า แม้สันตติอำมาตย์และนางปฐาจาราได้ล่วงพ้นความเศร้าโศก และความคร่ำครวญด้วยหนทาง (คือ สติปัฏฐาน) นี้^{๒๕}

การสงเคราะห์วิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔

การเจริญสติปัฏฐาน^{๒๖} เป็นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดอริปัญญารู้แจ้ง เห็นจริงในสภาวะ รูป นาม โดยความเป็นไตรลักษณ์ การมีสติระลึกรู้ใน กาย เวทนา จิต ธรรมการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลัก สติปัฏฐาน ๔ เป็นทั้งสมถะ และวิปัสสนา คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานมีอิริยาบถบรรพ สัมปชัญญะ

^{๒๑} ที.ม. (ไทย) ๑๙/๑๘๑/๑๐๖.

^{๒๒} พระมหาไสว ญาณวีโร, **คู่มือพระวิปัสสนาจารย์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๒๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^{๒๔} วิมหา.อ. (ไทย) ๒/-/๓๖๒.

^{๒๕} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), **วิปัสสนาญ้ย เล่ม ๑**, แปลโดยพระคันธสาราภิวังค์, (นครปฐม: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐.

^{๒๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

บรรพ ธาตุบรรพ เป็นวิปัสสนา ส่วนอาณาปานบรรพ ปฏิกุลบรรพ อสุภบรรพ ต้องเจริญสมณะเสียก่อนแล้วจึงยกขึ้นสู่วิปัสสนาภายหลัง ส่วนเวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นวิปัสสนาล้วน หลักสติปัฏฐาน ๔ นี้ ได้แก่ชั้น ๕ หรือรูปนามนั่นเอง คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ รูปชั้น เป็นรูปธรรม เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ เวทนาชั้น เป็นนามธรรม จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ วิญญาณชั้น เป็นนามธรรม ธรรมานุปัสสนา สติปัฏฐาน ได้แก่ ชั้นทั้ง ๕ เป็นรูปธรรมและนามธรรม

สรุปความได้ว่า การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เพื่อเป็นการทำลายอภิชฌา (ความยินดี) โทมนัส (ความยินร้าย) จำเป็นจะต้องรู้จักอารมณ์ของสติปัฏฐาน ๔ ได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรมหรือรูปกับนาม

กระบวนการในการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้เกิดอภิปญญา

ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดอภิปญญา ที่เห็นปรากฏได้เด่นชัดคือหลักสติปัฏฐาน ^{๒๗} ดังนี้

๑) ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมนสิการสิ่งปฏิกุล เป็นการพิจารณาความไม่สวยงามงามตามความเป็นจริงไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร เป็นการพิจารณาเห็นกายในกาย สักแต่ว่าธาตุไม่ใช่ตัวตน บุคคล เราเขา

สรุป การพิจารณาภายในกาย พิจารณาให้เห็นกายในกายเพื่อให้มีสติพิจารณาถึงความ เป็นรูป ไม่คงที่ แปรปรวน เปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ที่ไม่สามารถบังคับบัญชา จัดเป็น รูปธรรม

๒) ในเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง ด้วยการพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายภายใน พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายภายนอก หรือพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอก พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในเวทนาทั้งหลาย พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลาย หรือพิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลาย

สรุป การพิจารณาเวทนาในเวทนา จิตในจิต พิจารณาให้เห็นเวทนาในกาย เห็นจิตในกาย เพื่อให้มีสติพิจารณาถึงความเป็นนาม ที่เกิดขึ้นในกายนี้ว่า ไม่คงที่ แปรปรวน เปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ที่ไม่สามารถบังคับบัญชา จัดเป็น นามธรรม

๓) ในจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง ด้วยการพิจารณาเห็นจิตในจิตภายใน พิจารณาเห็นจิตในจิต ภายนอก หรือพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในทั้งภายนอก โดยการพิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในจิต และพิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในจิต

สรุป จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การ พิจารณาเห็นจิตในจิตภายใน พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอก หรือพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในทั้งภายนอก โดยการพิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในจิต และพิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในจิตอยู่ หรือพิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในจิต

^{๒๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๔/๓๐๒.

๔) ในธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง ด้วยการพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายภายใน พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายภายนอก หรือพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอก พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในธรรมทั้งหลายไม่ยึดมั่นถือมั่นพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย

สรุป การพิจารณาธรรมในธรรม พิจารณาให้เห็นธรรมในกาย เพื่อให้มีสติพิจารณาถึงความ เป็น นาม ที่เรียกว่าอารมณ์ ของธรรม ที่เกิดขึ้นในกาย ในจิตนี้ ว่า ไม่คงที่แปรปรวนเปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ที่ไม่สามารถบังคับบัญชา จัดเป็นทั้งรูปนามเพราะทุกสิ่งทั้งหลายอยู่ภายใต้กฎอันเดียวกันคือ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช้ตัวตนบังคับบัญชาไม่ได้ เป็นธรรมชาติ คือ ความเป็นภาวะที่ทรงตัวอยู่โดยธรรมชาติของธาตุทั้ง ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ประกอบรวมตัวกันเป็นสิ่งขารร่างกาย อันเป็นที่มาของชั้น ๕ มี รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กล่าวโดยย่อ คือ รูป นามรูป คงสภาวะว่า เป็น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ คงสภาวะว่าเป็น นาม หลักธรรมที่เข้าถึงการรู้รูป รู้นาม คือ การเจริญวิปัสสนา เป็นการปฏิบัติเพื่อให้เกิด ปัญญาที่แจ้ง เห็นจริงในสภาวะรูปนาม โดยความเป็น ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเมื่อเห็นเช่นนี้ อธิปัญญาสิก สามารถให้เกิดขึ้นได้

สรุปความว่า ปัญญา ๓ คือ จินตามยปัญญาได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการคิด สุตมยปัญญาได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ภาวนามยปัญญา ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการอบรม เมื่อรับรู้แล้วบางอารมณ์มีอิทธิพลต่อจิตใจในการที่จะทำให้เกิดความสุขหรือความทุกข์ ส่งผลให้ทำถูกหรือทำผิดนั้น ขึ้นอยู่กับการสัมผัสอารมณ์ที่มากระทบสัมผัสอารมณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยความรู้หรือความไม่รู้ คือ มีสติสัมปชัญญะหรือไม่ ถ้ามีสติสัมปชัญญะทำให้สามารถควบคุมการปรุงแต่งของจิตไว้ได้ ในลักษณะที่ไม่เกิดกิเลสและความทุกข์ ถ้าปราศจากสติสัมปชัญญะก็ตรงกันข้าม^{๒๘} ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วจิตเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ยากเปลี่ยนแปลงตัวเองตลอดเวลา ชอบที่จะตกไปตามอารมณ์ที่เป็นอกุศลอยู่เสมอ เรียกว่าเป็นจิตที่ยังไม่ได้รับการประยุกต์ จิตที่ได้รับการประยุกต์แล้วจะเป็นจิตที่มีคุณภาพดีมีความสะอาด สว่าง สงบ ซึ่งเป็นเหตุนำความสุขมาให้^{๒๙} ผู้ที่สามารถควบคุมระวางรักษาจิตตัวเองอยู่เสมอ จึงจะพ้นจากบ่วงมาร คือ พันธนาการของสรรพกิเลสได้^{๓๐} จึงเป็นผลมาจากปัญญา

อานิสงส์ของการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

อานิสงส์ของการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา คือ ผู้เจริญวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ด้วยอานิสงส์ย่อมบรรลุมรรคผลและนิพพาน เป็นพระอรหันต์ละกิเลสได้โดยสิ้นเชิง สามารถระงับความเศร้าโศกและความคร่ำครวญ ดับทุกข์ทางกายและโทมนัสทางใจในภพนี้ เมื่อได้บรริพพานแล้วก็ไม่กลับมาเวียนเกิดเวียนตายในภพใหม่ให้ได้รับทุกข์และโทมนัสอีกเป็นผู้บรรลุมรรคญาณ ๔ มีโสดาปัตติมรรคญาณ สกทาคามิมรรคญาณ อนาคามิมรรคญาณและอรหัตตมรรคญาณ พร้อมทั้งรู้แจ้งพระนิพพานอันเป็นสภาพดับทุกข์ทั้งปวง^{๓๑}

^{๒๘} พุทธศาสนิกขุ, **มรดกธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐.

^{๒๙} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๖/๒๒.

^{๓๐} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๒๒.

^{๓๑} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๐๔/๔๒๒.

๔. การประยุกต์ใช้ปัญญากับหลักอรรถะเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุก

เมื่อผู้ปฏิบัติสามารถเข้าถึงอริปัญญาได้แล้ว การประยุกต์ใช้อริปัญญามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการตัดกิเลส เป็นการพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุก ด้วยหลักอรรถะ^{๓๒} มี ๓ ประการคือ (๑) เพื่อความผาสุกในปัจจุบันที่เรียกว่า “ทิฐุธรรมิกัตถะ” ช่วยในการประยุกต์ใช้ปัญญาให้เกิดขึ้น และใช้ปัญญาเพื่อหาสิ่งเหล่านี้มาตอบสนองความผาสุกในปัจจุบัน (๒) เพื่อความผาสุกในอนาคตที่เรียกว่า “สัมปรายิกัตถะ” เป็นการประยุกต์ใช้ปัญญาเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่เป็นความผาสุกในอนาคต (๓) เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ การบรรลुरुธรรม ปัญญา จะช่วยการประยุกต์ใช้ปัญญาให้มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และสามารถตัดกิเลสออกจากตนเองได้โดยเด็ดขาด

๔.๑) การประยุกต์ใช้ปัญญากับทิฐุธรรมิกัตถะเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกในปัจจุบัน

เพื่อความผาสุกในปัจจุบัน ที่เรียกว่า “ทิฐุธรรมิกัตถะ” ช่วยในการประยุกต์ใช้ปัญญาให้เกิดขึ้น และใช้ปัญญาเพื่อหาสิ่งเหล่านี้มาตอบสนองความสุขของตน

การประยุกต์ใช้ปัญญากับทิฐุธรรมิกัตถะเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกเป้าหมายเพื่อความผาสุกในปัจจุบัน ทิฐุธรรมสุขวิหารเป็นวิธีการพักผ่อนอย่างสุขสบายในปัจจุบันที่ดีที่สุด ข้อนี้เป็นอานิสงส์ของสมาธิขั้นอัปปนา (สมาธิระดับฌาน) ด้วยอำนาจของปัญญาในอุเบกขามานซึ่งเป็นปัญญาที่ถูกพัฒนาเพื่อสุขในปัจจุบัน สำหรับพระอรหันต์ซึ่งเป็นผู้ทำกิจเพื่อความหลุดพ้นเสร็จสิ้นแล้ว ไม่ต้องใช้ฌานเพื่อบรรลुरुภูมิธรรมอันใด ๆ ต่อไปอีก พระอรหันต์หรือพระอนาคามี ผู้ได้สมบัติ ๘ แล้ว ทำให้เสวยความสุขอยู่ได้โดยไม่มีจิตตลอดเวลา ๗ วัน ผู้ใดพัฒนาปัญญาจนถึงขั้นฌานแม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวประเสริฐกว่าผู้มีปัญญาทรมามีชีวิตเป็นอยู่ถึง ๑๐๐ ปี ดังพระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้ใดมีปัญญาทรมามีใจไม่ตั้งมั่น พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้มีปัญญา มีฌานประเสริฐกว่า” (ความเป็นอยู่ของผู้นั้น)^{๓๓} ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย นิยมใช้ฌานเป็นที่พักผ่อนกายใจเป็นอยู่อย่างสุขสบายในโอกาสว่างจากการบำเพ็ญกิจ ซึ่งมีคำเรียกเฉพาะว่าเพื่อเป็นทิฐุธรรมสุขวิหาร

ส่วนความผาสุกตามหลักความต้องการของมนุษย์ในระดับต้นๆ นั้น คือความผาสุก ในปัจจุบัน อันถือว่ามีมนุษย์จะขาดไม่ได้ เพราะถือเป็นฐานที่มั่นคงต่อการดำเนินชีวิตต่อไปในภายภาคหน้า ซึ่งอาศัยการพัฒนาปัญญาตนเองให้เกิดขึ้น และใช้ปัญญาเพื่อหาสิ่งเหล่านี้มาเพื่อความสุขของตนเป้าหมาย คือ การพัฒนาปัญญาเพื่อความผาสุกที่ตามองเห็น ซึ่งเป็นเรื่องรูปธรรมที่สัมผัสได้ในปัจจุบันชาติ อันได้แก่ความสมบูรณ์ด้วย ปัจจัย ๔ อันประกอบไปด้วย (๑) ความมีสุขภาพที่ดี ร่างกายที่แข็งแรงและสมบูรณ์ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย (๒) ความสมบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ ใช้จ่ายและเก็บออมได้ตามชอบใจ และเป็นหลักเป็นฐานอันเป็นที่พึ่งของตนเองในอนาคต (๓) ความเป็นที่ยอมรับของ

^{๓๒} เรื่อง อรรถะ คือจุดหมายของชีวิต ๓ ชั้น ตามอธิบายในที่นี้ อาจจะเป็นเยื่อจับความยากไปบ้าง และยังไม่มีการปรับปรุงคำอธิบายนี้ ผู้ที่ต้องการคำอธิบายที่กะทัดรัด พึงดูในหนังสือ วินัยชาวพุทธ หน้า ๙ - ๑๐ หรือ ธรรมบุญชีวิต หน้า ๘ - ๙

^{๓๓} ขุ.ขุ. (ไทย) ๑๗/๑๑๑/๖๕.

กัลยาณมิตรทางสังคม การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย (๔) ความมีครอบครัวที่สมบูรณ์ ใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขที่สุด (กรณีคุณหัสดี)^{๓๔}

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงปัญญาเพื่อความผาสุกในปัจจุบัน เช่น ปุสสะและภัลลิกะได้เดินทางขายค้ำไปทั่ว และระหว่างการเดินทางครั้งหนึ่งได้มาพบพระพุทธเจ้าและได้เป็นพุทธศาสนิกศูแรกในพระพุทธศาสนา^{๓๕} ในการค้าขายนั้นปุสสะและภัลลิกะยอมต้องใช้ปัญญาในการทำการค้าขาย มิฉะนั้นการค้าขายนั้นจะไม่สามารถประสบความสำเร็จและดำเนินอยู่ได้ ปัญญาดังกล่าวจัดเป็นปัญญาประเภทแรกๆที่เรียกว่า โลกียปัญญา สาสวปัญญา หรือปริยาป็นนปัญญา เป็นต้น

การประยุกต์ใช้ปัญญาเพื่อความผาสุกในระดับต้นเป็นประโยชน์ปัจจุบันเป็นฐานที่มั่นคงต่อการดำเนินชีวิตต่อไปในภายภาคหน้า ทุกคนต้องการประยุกต์ใช้ปัญญาตนเองให้เกิดขึ้นและใช้ปัญญาเพื่อหาสิ่งเหล่านี้มาเพื่อความสุขของตน และสังคมในการแสวงหาทรัพย์ เป็นหลักหัวใจเศรษฐกิจคือการแสวงหาทรัพย์เพื่อให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบัน เรียกว่า ภิญญิตมิมักตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ ประการ มี อุฏฐานสัมปทา ๑ อารักสัมปทา ๑ กัลป์ยาณ-มิตตตา ๑ และสมชีวิตา ๑”^{๓๖} ดังนี้

๑. อุฏฐานสัมปทา เป็นหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ส่งเสริมเกี่ยวกับความขยันในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน ซึ่งเป็นการประกอบอาชีพอย่างสุจริต ผักฝนให้มีความชำนาญในการทำงาน รู้จักหลักการในการทำงาน รู้จักหลักการใช้ปัญญาตรวจตรา สอดส่องดูแลงานเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการจัดการบริหารงานให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒. อารักสัมปทา เป็นการถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ การรักษาคุ้มครองทรัพย์ของตนที่แสวงหามาได้หรือผลงานของตนที่ได้ประกอบขึ้น เพื่อไม่ให้ทรัพย์สินเหล่านั้นมีอันตราย หรือสูญหายไปและเสื่อมเสียไปอย่างไร้ประโยชน์

๓. กัลยาณมิตตตา เป็นมิตรที่ดีสำหรับตนที่คอยช่วยเหลือ คุ้มครอง แนะนำป้องกันให้พ้นจากอันตรายคือ การช่วยเหลือของมิตรที่ดีนั้น เมื่อยามมีภัยในยามที่ธุรกิจตกต่ำขาดทุนเงินหมุนไม่ทัน ถูกกีดกันทางสินค้า หากคนซื้อไม่มี เพื่อนที่ดีจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปกป้องคุ้มครองซึ่งกันและกัน แนะนำสินค้าของเพื่อนให้ลูกค้าฟังและป้องกันเมื่อยามเพื่อนมีภัยจากผู้ไม่หวังดี สิ่งเหล่านี้มักธุรกิจจะต้องพึงปฏิบัติ เพื่อให้ความอยู่รอดทางธุรกิจของตน

๔. สมชีวิตา เป็นหลักที่เกี่ยวกับการเลี้ยงชีพอย่างเพียงพอ ไม่ง่ายมากเกินไปกว่ารายรับ และไม่ง่ายพอดีกับรายรับเช่นกัน เพราะการเลี้ยงชีพที่เพียงพอ นั้น เป็นการให้ทรัพย์ให้เหลือพอใช้ในวันถัดไป เพราะวันข้างหน้าอาจมีอุปสรรคในการทำงานหรือแสวงหาทรัพย์ไม่ได้ จึงเอาทรัพย์ที่เหลือในวันก่อนนั้น มาใช้สอยเป็นทุนสำรองในการดำเนินชีวิตต่อไป

การจัดสรรทรัพย์ที่ได้มา ซึ่งเป็นหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของนักธุรกิจที่แสวงหาทรัพย์มาด้วยการแบ่งออกเป็น ๔ ส่วนเท่าๆ กัน คือ “เอเกน โภเค ญญเชยย ๑ ส่วน

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ชีวิตที่สมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมังทอง, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐.

^{๓๕} อ.จ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒/๕๗-๕๙.

^{๓๖} อ.จ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

ทวิหิ กम्मํ ปโยชเย ๒ ส่วน และจตุตถณิชาเปยย ๑ ส่วน^{๓๗} ซึ่งเป็นการจัดสรรเพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความประสงค์ ดังนี้

๑. เอเคน โภเค ญญเชยย ๑ ส่วน ทรัพย์ส่วนที่หนึ่งเก็บไว้ใช้สำหรับเลี้ยงตนและคนที่เกี่ยวข้อง

๒. ทวิหิ กम्मํ ปโยชเย ๒ ส่วน ทรัพย์ ๒ ส่วนเก็บไว้เพื่อนำไปลงทุนค้าขายหรือทำกิจการอื่นๆ ที่ส่งผลให้มีรายได้อย่างถูกต้องการกฎหมาย จาริตประเพณีที่ต้งามของท้องถิ่น

๓. จตุตถณิชาเปยย ๑ ส่วน และทรัพย์ส่วนสุดท้าย คือ ๑ ส่วนเก็บไว้เพื่อใช้ในคราวจำเป็น เช่น สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ขาดตุลรายได้ เสียภาษี หรือเหตุการณ์อื่นๆ ที่สามารถนำทรัพย์ส่วนนี้ไปใช้บรรเทาทุกข์ เป็นต้น

การใช้สอยทรัพย์ที่จัดสรรออกเป็นส่วนๆ ซึ่งในที่นี้หมายถึงการใช้สอยทรัพย์ส่วนที่จัดสรรไว้เพื่อเลี้ยงตนและคนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. ใช้เลี้ยงตนและคนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยมารดา บิดา บุตรธิดา สามีภรรยาและคนในครอบครัวทุกคนที่สมควรจะได้รับปัจจัยสี่

๒. บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุขเมื่อกิจการเจริญรุ่งเรือง

๓. ใช้เป็นทุนสำรองในการใช้เป็นทรัพย์ส่วนตัว เพื่อให้มีความมั่นคงในตัวเอง

๔. ใช้ทำพหุกรรม คือ การสละทรัพย์สมบัติเพื่อบำรุงและการบูชา ๕ อย่าง คือ การสงเคราะห์ญาติ การต้อนรับแขก การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เสียภาษีให้รัฐบาล เพื่อนำไปพัฒนาประเทศและการนำไปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของแต่ละบุคคล

๕. อุปลัมภค้ำชูพระพุทธศาสนา ด้วยการบำรุงพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบให้อยู่รักษาพระพุทธศาสนาต่อไป^{๓๘}

หลักใจความผาสุกในอาชีพรุกิจของผู้ปฏิบัติธรรม คือ การใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นหลักของความสำเร็จในการประกอบอาชีพธุรกิจ ดังนี้

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจในการประกอบอาชีพที่ตนประกอบอยู่ มีความใฝ่ใจในหน้าที่การงานอย่างเต็มความสามารถ เป็นต้น

๒. วิริยะ คือ ความเพียรในการทำงานของตน เพื่อให้งานที่ประกอบอยู่ลุล่วงไปด้วยดี ดังกล่าว

เมื่อเข้าใจความผาสุกที่ตามองเห็นแล้วจึงสามารถทำความเข้าใจต่อไปว่า เมื่อปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาปัญญาแล้วจะสามารถนำไปสู่ความผาสุกที่ตามองเห็นซึ่งเป็นเป้าหมายในการพัฒนานั้นได้อย่างไร

แนวทางการใช้อธิปัญญาสิกเพื่อพัฒนาปัญญานำไปสู่ความผาสุกที่ตามองเห็นนั้น สามารถดำเนินไปตามหลักความต้องการของมนุษย์ทั้ง ๔ นั้น มนุษย์ทุกคนควรทำให้เกิดขึ้น เพราะถ้าใครขาด

^{๓๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๗/๒๐๒.

^{๓๘} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๔๘.

ระดับนี้ ความเป็นอยู่ของชีวิตจะลำบาก มีชีวิตได้ยาก และก้าวไปสู่ความสุขหรือประโยชน์ในระดับสูง ติดขัดมาก^{๓๙}

ฉะนั้น เมื่อเราอยู่ในโลกต้องพยายามสร้างความผาสุกในระดับนี้ให้ได้ เพื่อความเป็นอยู่ที่สบาย เริ่มจากการดูแลให้ตนเอง มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ใช้การได้ดี เมื่อมีสุขภาพดี หาเงินทองได้สะดวก ไม่ต้องวุ่นวายกับโรคภัยไข้เจ็บ การมีสุขภาพดีนั้น ถือเป็นฐานในการรองรับขั้นพื้นฐานไว้ก่อน เมื่อมีทรัพย์สินเงินทองแล้ว ฐานะทางสังคมจะพุ่งมาด้วยเพราะตามหลักของค่านิยมในสังคม เมื่อใครมีทรัพย์สินเงินทองมักเป็นที่ยอมรับ กลายเป็นคนมีฐานะได้รับการยกย่อง มีเกียรติ มีอำนาจ ทำให้ทางแห่งการใช้มาของทรัพย์สินเงินทองมีมากขึ้นด้วย เมื่อมีทรัพย์สินเงินทองมียศ มีตำแหน่งแล้ว จะทำให้มีมิตรบริวารตามมาด้วย เป็นเครื่องประกอบที่ช่วยทำให้อะไรต่างๆ สามารถทำได้สะดวกและกว้างขวางยิ่งขึ้น สุดท้ายความเป็นครอบครัวที่ดี ที่มั่นคง มีความสุข จะทำให้การทำหน้าที่ของการงานนั้นปลอดโปร่ง โล่งใจคล่องตัว อันเป็นสิ่งที่เกื้อกูลแก่กันและกัน การพัฒนาปัญญาก็เป็นไปอย่างสร้างสรรค์เพราะบรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้

สรุปความได้ว่า การประยุกต์ใช้ปัญญาเพื่อความผาสุกในระดับต้นเป็นประโยชน์ปัจจุบัน เป็นฐานที่มั่นคงต่อการดำเนินชีวิตต่อไปในภายภาคหน้า ทุกคนต้องพัฒนาปัญญาตนเองให้เกิดขึ้นและใช้ปัญญาเพื่อหาสิ่งเหล่านี้มาเพื่อความสุขของตน และสังคมในการแสวงหาทรัพย์ เป็นหลักหัวใจ เศรษฐี คือการแสวงหาทรัพย์เพื่อให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบัน เรียกว่า “ทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ ประการ มี อุกุณฺฐสัมปทา ๑ อารักสัมปทา ๑ กัลยาณมิตตตา ๑ และสมชีวิตา ๑” คือ (๑) อุกุณฺฐสัมปทา เป็นหลักที่ส่งเสริมเกี่ยวกับความขยันในการปฏิบัติหน้าที่การงาน (๒) อารักข-สัมปทา เป็นการถึงพร้อมด้วยการรักษา ทรัพย์ของตนที่แสวงหามาได้ (๓) กัลยาณมิตตตา เป็นมิตรที่ดีสำหรับตนที่คอยช่วยเหลือ (๔) สมชีวิตา เป็นหลักที่เกี่ยวกับการเลี้ยงชีพอย่างเพียงพอ

๔.๒) การประยุกต์ใช้ปัญญากับสัมปรายิกัตถะเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกในอนาคต

การประยุกต์ใช้ปัญญากับสัมปรายิกัตถะเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกเป้าหมายเพื่อความผาสุกในอนาคต แม้มนุษย์จะพัฒนาปัญญาจนสามารถบรรลุความผาสุกในระดับต้นมาได้ แต่เชื่อว่า จะรับประกันความสุขทั้งหลายให้อยู่ตลอดไปได้ แม้จะมีสุขภาพแข็งแรง อีกไม่นานโรคภัยทั้งหลายต้องมาเบียดจนได้ ทรัพย์เงินทองที่มีอยู่แล้ว แต่ยังไม่รู้สึกไม่ปลอดภัย ถึงมียศ มีตำแหน่งที่ดี ก็ยังคงไม่แน่ใจว่าจะทรงอยู่ได้กี่วัน จะเป็นที่ยอมรับในสังคมตลอดไปหรือไม่ จึงทำให้รู้สึกไม่มั่นใจในสิ่งที่ตนได้รับ เมื่อเป็นเช่นนี้ การพัฒนาปัญญาจนถึงขั้นญาณ (โลกียญาณ) จึงเป็นประโยชน์มากเพราะสามารถตัดกิเลสระงับทุกข์ชั่วคราว เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นได้ด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนา สามารถรู้ผิดชอบชั่วดี รู้อะไรเป็นประโยชน์ไม่ใช่ประโยชน์ อะไรเป็นสาระอะไรไม่ใช่สาระ ทำให้สงบระงับความสับสนวุ่นวายในกระแสของโลกธรรมในปัจจุบัน ด้วยการใช้ชีวิตแบบไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น จึงมีความสุขมากกว่าความทุกข์ ประโยชน์ในระดับที่สองนี้จึงมีความจำเป็นอย่างมาก ประโยชน์ในขั้นนี้เป็นเรื่องของจิตใจที่ลึกซึ้งลงไป เป็นประโยชน์ที่เลยจากตามองเห็น เรียกว่า สัมปรายิกัตถะ^{๔๐}

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ชีวิตที่สมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (นครปฐม: สำนักพิมพ์ธรรมังทอง, ๒๕๔๙) หน้า ๑๙ - ๒๐.

^{๔๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๓๗,๑๘๗/๑๔๘.

การประยุกต์ใช้ปัญญากับสัมปรายิภักตเถเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุก โดยหลักสัมปรายิภักตเถ คือ ประโยชน์ภายนอกหน้า, ประโยชน์ชั้นสูงขึ้นไป อันได้แก่ ความมีจิตใจเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความดี ทำให้ชีวิตนี้มีค่า และเป็นหลักประกันชีวิตในภพหน้า ในพระสูตรปตตกัมมสูตร ว่าด้วยกรรมอันสมควร อนาคตบัณฑิตคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับอนาคตบัณฑิตคหบดี ดังนี้ว่า คหบดี ธรรม ๔ ประการนี้เป็นสิ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยาก ในโลก ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ คือ(๑) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา (๒) สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล (๓) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาค (๔) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา ธรรม ๔ อย่างนี้เรียกเต็มว่า สัมปรายิภักตเถสังวัตตนิกรธรรม มีรายละเอียด ดังนี้

สัทธาสัมปทา เป็นอย่างไร คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้มีศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของตถาคตว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพหูพุทธเจ้าเป็นพระผู้มีพระภาค” นี้เรียกว่า สัทธาสัมปทา

สีลสัมปทา เป็นอย่างไรคือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท นี้เรียกว่าสีลสัมปทา

จาคสัมปทา คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทานและการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน นี้เรียกว่า จาคสัมปทา

ปัญญาสัมปทา เป็นอย่างไร คือ บุคคลมีใจถูกอภิขณาวิสมโลภะ๑ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ดีควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ดีควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข บุคคลมีใจถูกพยาบาท (ความคิดร้าย) ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำไม่ยินดีสิ่งที่ดีควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ดีควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข มีใจถูกถีนมิทระ (ความหดหู่และแข็งขิม) ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ดีควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ดีควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข มีใจถูกอุทัจจกุกุกุจะ(ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) ครอบงำอยู่มีใจถูกวิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ดีควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ดีควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข

อริยสาวกนั้นแลรู้ว่า ‘อภิขณาวิสมโลภะทำให้จิตเศร้าหมอง’ จึงละอภิขณาวิสมโลภะที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า ‘พยาบาททำให้จิตเศร้าหมอง’ จึงละพยาบาทที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า ‘ถีนมิทระทำให้จิตเศร้าหมอง’ จึงละถีนมิทระที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า ‘อุทัจจกุกุกุจะทำให้จิตเศร้าหมอง’ จึงละอุทัจจกุกุกุจะที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า ‘วิจิกิจฉาทำให้จิตเศร้าหมอง’ จึงละวิจิกิจฉาที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย

เมื่อได้อริยสาวกรู้ว่า ‘อภิขณวิสมโลภะทำให้จิตเศร้าหมอง’ จึงละอภิขณา-
วิสมโลภะที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า ‘พยาบาททำให้จิตเศร้าหมอง’ ...รู้ว่า ‘ถีน
มิทธะทำให้จิตเศร้าหมอง’ ...รู้ว่า ‘อุทธัจจกุกกุกจะทำให้จิตเศร้าหมอง’ ...รู้ว่า
‘วิจิกิจฉาทำให้จิตเศร้าหมอง’ จึงละวิจิกิจฉาที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย เมื่อนั้นอริย
สาวกรู้ว่ามีปัญญามาก มีปัญญากว้างขวาง มองเห็นแนวทาง สมบูรณ์ด้วยปัญญา
นี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา^{๑๑}

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงปัญญาเพื่อความผาสุกในอนาคต เช่น เมื่อครั้งพระปัญจวัคคีย์ได้
บรรลุอรหัตผลพร้อมกัน^{๑๒} ปัญญาในขณะที่บรรลุธรรมของพระปัญจวัคคีย์แต่ละท่านสามารถจัดเป็น
ปัญญาประเภทหลังที่เรียกว่า โลกุตตรปัญญา อนาสวปัญญา หรืออาสววิปยุตต อนาสวปัญญา เป็น
ต้น

สรุป ประโยชน์ในอนาคต (สัมปรายิกัตถประโยชน์) คือ ประโยชน์ในอนาคตของการ
ปฏิบัติธรรม หมายถึง ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในโลกหน้า หรือชาติหน้า โดยการถือปฏิบัติตามหลักธรรม
ที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกรธรรม มี ๔ ประการ คือ (๑) สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา
มี ๔ ประการ คือ ความเชื่อในเรื่องของกรรม ความเชื่อในเรื่องผลของกรรม เชื่อว่าสัตว์โลกต่างมีกรรม
เป็นของตน เมื่อใครทำกรรมใดไว้ย่อมต้องเป็นเจ้าของกรรมนั้น และเชื่อในคำสอนของพระตถาคตเจ้า
(๒) ศีลสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล โดยเฉพาะศีล ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ที่ควรยึดถือ
และปฏิบัติ (๓) จาคะสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ (๔) ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วย
ปัญญา

๔.๓) การประยุกต์ใช้ปัญญากับปรমัตถประโยชน์เพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกใน เป้าหมายสูงสุด

การประยุกต์ใช้ปัญญากับปรมัตถประโยชน์เพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกคือ การเข้าถึง
อริยมรรคเป็นแนวทางแล้วถึงอัสวักขยญาณ ซึ่งแปลว่า ญาณทำพรหมจรรย์ให้สิ้นเพราะหยั่งรู้ทันว่า
กิเลสสิ้นแล้ว กิจจบแล้ว พรหมจรรย์สิ้นแล้ว ไม่ต้องเจริญอีก ไม่ต้องทำอีก ไม่ต้องฝึกอีกแต่สติและ
สมาธิก็มีเองได้ เกิดเองได้, ดับเองได้ ซึ่งก็คือ เมื่อกิเลสสิ้นนั้นไป อนิจจังดับเอง ก็มีสติระลึกรู้เท่าทันได้
ว่ากิเลสได้ดับไปเองแล้วแต่สติและสมาธิยังมีได้เอง เช่นเมื่อพระพุทธเจ้าถูกพญามารทดสอบกิเลส
ต่างๆ ท่านไม่รู้สึกมีกิเลสอีก ก็มีสติระลึกได้ว่า “กิเลสหมดแล้ว ไม่มีอีก” นี่คือ “สัมมาสติ” พอรู้ได้อีก
ว่าพรหมจรรย์สิ้นแล้ว กิจจบแล้ว (สัมมา) สมาธิมีได้เอง ก็เกิด “อัสวักขยญาณ” หรือเข้าถึงความไม่
เกิด ความไม่แก่ ความไม่ตาย อันเป็นความสุข ซึ่งหมายถึงพระนิพพาน ธรรมที่ทำให้บรรลุประโยชน์
สูงสุดหรือบรรลุพระนิพพาน ได้แก่ ไตรสิกขา คือ อธิศีล อธิจิต และอธิปัญญา ที่แจกออกเป็นพระ
อริยมรรคมีองค์ ๘

การประยุกต์ใช้ปัญญากับปรมัตถประโยชน์เพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกมีเป้าหมายสูงสุด
คือ การบรรลุธรรมซึ่งเป็นภาวะชีวิตที่พบความสงบสุขอย่างแท้จริง ลักษณะสำคัญของภาวะนี้ คือ
การมองสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ลักษณะที่เข้าไปเสมอเหมือนกันหมดคือ สิ่งทั้งหลายทั้ง

^{๑๑} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๑-๑๐๒.

^{๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๔/๓๑.

ปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน รู้เท่าทันสมมติบัญญัติ ไม่ถูกหลอกให้หลงไปตามรูปลักษณ์ภายนอกของสิ่งทั้งหลาย และยอมรับความจริง^{๔๓}

เมื่อพัฒนาปัญญาจนถึงขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา (มรรคปัญญา ผลปัญญา) จึงเรียกว่า ผู้บรรลุนิพพาน หรือที่เรียกว่า อริยบุคคล หรือพระอริยะ ซึ่งแปลว่า ผู้เจริญบ้าง ท่านผู้ประเสริฐบ้าง หรือท่านผู้ไกลจากกิเลส ซึ่งจัดเป็นสาวกที่แท้ของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า สาวกสงฆ์ เป็นต้น ในการบรรลุนิพพานนั้น มีด้วยกัน ๔ ระดับ คือ

๑. โสตาบัน เป็นผู้ถึงกระแสคือเข้าสู่มรรค เดินทางถูกต้องแท้จริง หรือปฏิบัติถูกต้องตามอริยมรรคอย่างแท้จริงแล้ว

๒. พระสกทาคามี ผู้กลับมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในขั้นศีลได้พอประมาณในสมาธิ และทำให้พอประมาณในปัญญา^{๔๔}

๓. พระอนาคามี คือผู้จะปรินิพพานในที่ผู้เกิดขึ้น ไม่กลับมาอีก เป็นผู้ทำได้ศีล สมาธิ บริบูรณ์ แต่ปัญญายังพอประมาณ

๔. พระอรหันต์ คือ ผู้ควรแก่ทักษิณาหรือการบูชาพิเศษ เป็นผู้สิ้นอาสวะ เป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา^{๔๕}

การประยุกต์ใช้ปัญญาใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เพราะวิปัสสนาภาวนา เป็นการฝึกอบรมจิตให้เกิดปัญญา ปัญญาที่รู้ชัด ส่วนอวิปัญญา คือ รู้แจ้งในสมมติบัญญัติ และรู้แจ้งเห็นจริงโดยปรมาตม ในการพิจารณารูรููป นาม เป็นการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือทาง กายเวทนา จิต และธรรมให้มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และสามารถตัดกิเลสออกจากตนเองได้โดยเด็ดขาด การประยุกต์ใช้ปัญญาในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อการบรรลุนิพพาน เป็นการประยุกต์ใช้ปัญญามีเป้าหมายสูงสุด คือ การบรรลุนิพพานซึ่งเป็นภาวะชีวิตที่พบความสุขอย่างแท้จริง ลักษณะสำคัญของภาวะชีวิตนี้ คือ การมองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นหรือเห็นตามความเป็นจริง รู้สามัญลักษณะที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้เท่าทันสมมติบัญญัติ ไม่ถูกหลอกให้หลงไปตามรูปลักษณ์ภายนอกของสิ่งทั้งหลาย และยอมรับความจริง

การประยุกต์ใช้ปัญญากับปรมาตมประโยชน์เพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความผาสุกที่แท้จริงต้องใช้การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง จึงสามารถกำจัดกิเลส และให้รู้เท่าทันความจริงทั้งหลายให้รู้ถึงความที่สิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง จนกระทั่งสามารถวางจิตใจต่อชีวิตและโลกได้อย่างถูกต้องเป็นจิตที่สงบ โลง โปรง ผ่องใส เบา เป็นอิสระ ปราศจากกิเลส ไม่มีอะไรสักอย่าง ไม่มีอะไรเลย ไม่มีอะไรหรือความเป็นไปใดๆ ในโลกที่จะมาทำให้จิตหวั่นไหวได้อีกต่อไป เนื่องจากปัญญาเข้าถึงความจริงได้ ดำเนินชีวิตเป็นอยู่ด้วยปัญญาเป็นการเกิดความผาสุกที่แท้จริง

^{๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ประโยชน์สูงสุดชีวิตนี้, หน้า ๔๒-๔๓.

^{๔๔} อจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๓., อจ.นวก. (ไทย) ๒๓/๑๒/๔๕๗.

^{๔๕} อจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๘/๓๑๖.

๕. สรุป

จากการศึกษาความสำคัญของปัญญา พบว่า การปฏิบัติสำหรับฝึกรวมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง เป็นตัวชี้้นำเหมือนเข็มทิศบอกทาง เหมือนไฟที่ให้แสงสว่าง เป็นเหมือนเกาะคุ้มกันอุปมาเหมือนภูมิคุ้มกันโรค เป็นเครื่องมือในการจัดการที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเรียนรู้ การใช้ชีวิต หากมนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างขาดปัญญาจะทำให้พบกับปัญหาและความทุกข์มากมาย ทั้งยังช่วยปรับพฤติกรรมและปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากปัญหาหรือทุกข์ทำให้เป็นอิสระได้เมื่อพัฒนาปัญญาดีแล้ว ก็ทำให้จิตใจเป็นอิสระ เพราะรู้ว่าจะทำจะปฏิบัติต่ออะไรอย่างไร แก้ไขข้อติดขัดจัดปัญหา หายอึดอัดหลุดโล่งไปได้ ตลอดจนรู้เท่าทันชีวิตและโลกตามเป็นจริง รู้เท่าทันเหตุปัจจัย มีอะไรเกิดขึ้นก็รู้จักมองตามเหตุปัจจัย ก็ไม่มีอะไร มาบีบคั้นตัว อย่างน้อยก็ไม่ค่อยมีการกระทบกระแทก เพราะทำตามปัญญา ไม่ใช่ทำตามใจอยาก

การนำการประยุกต์ใช้ปัญญามาประยุกต์ใช้นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจะทำให้บุคคลนั้นมีสติตั้งมั่นในการดำเนินชีวิตแก่ตนเอง และประโยชน์สุขแก่สังคม

๑. ปัญญาเพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบัน เรียกว่า การปฏิบัติตามหลัก ทิฐฐัมมิกัตถะ (ประโยชน์ปัจจุบัน) ประกอบด้วย ทิฐฐัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ ประการ คือ (๑) อุฏฐานสัมปทา เป็นหลักที่ส่งเสริมเกี่ยวกับความขยันในการปฏิบัติหน้าที่การงาน (๒) อารักขสัมปทา เป็นการถึงพร้อมด้วยการรักษา (๓) กัลยาณมิตรตตา เป็นมิตรที่ดีสำหรับตนที่คอยช่วยเหลือ คุ้มครอง และนำป้องกันให้พ้นจากอันตราย

๒. ปัญญาเพื่อประโยชน์สุขในอนาคต เรียกว่า สัมปรายิกัตถะประโยชน์ คือ แนวการพัฒนาปัญญาที่เป็นไปเพื่อบรรลุเป้าหมายในเบื้องหน้าได้ตามที่ได้วางไว้จึงมีความจำเป็น ในการพัฒนาปัญญาขั้นนี้เป็นเรื่องของจิตใจที่ลึกลงไปกว่าประโยชน์ปัจจุบัน เรียกว่าเป็นประโยชน์ที่เป็นนามธรรม

๓. ปัญญาเพื่อการบรรลุธรรม เป็นการพัฒนาปัญญามีเป้าหมายสูงสุด คือ การบรรลุธรรม ๔ ระดับ คือ (๑) โสตาบัน เป็นเกณฑ์ที่จัดแบบตามกิเลส (๒) พระสกทาคามี ผู้กลับมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวก็จะกำจัดทุกข์ได้สิ้น (๓) พระอนาคามี (๔) พระอรหันต์

วิธีนำปัญญาใช้ในชีวิตประจำวันตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกรวมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง คือ การมีปัญญาพิจารณาไตรลักษณ์ที่เป็นไปตามหลักสติปัญญา ๔ คือ (๑) การพิจารณาความไม่สวดยไม่งานตามความเป็นจริง ไม่ยึดมั่นถือมั่นพิจารณาเห็นภายในภายใน (๒) การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายทั้งภายใน ภายในนอก และพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายในทั้งภายนอก (๓) การพิจารณาเห็นจิตในจิตภายใน จิตในจิตภายในนอก และพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอก และ (๔) การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายภายใน ธรรมในธรรมทั้งหลายภายในนอก และพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอก

ผลที่ได้จากการประยุกต์ใช้ปัญญา คือ การกำหนดรู้เท่าทันในอายตนะต่างๆ รู้เท่าทันรูปนาม เพราะอายตนะนี้เองที่เป็นเครื่องต่อที่สำคัญทำให้สัตว์ ต้องเวียนว่าย ตายเกิดไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อเกิดมาแล้วก็อายตนะนี้เองเป็นปัจจัยให้ประพัตไปในเหตุที่จะให้เกิดทุกข์ หรือจะให้พ้นทุกข์ จำแนกโดยประเภทแห่งทวารก็มี ๖ เรียกว่า อายตนะภายใน จำแนกโดยประเภทแห่งอารมณ์ เรียกว่า อายตนะภายนอก บุคคลเมื่อรู้รูปนามสภาวะที่มากกระทบคืออายตนะแล้วย่อมมีปัญญามีสติในการใช้

ชีวิตสักแต่ว่าธาตุไม่ใช่ตัวตนเราเขาก็เกิดการละไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นทำให้สังคมและตนเองพบ
ความผาสุกได้

บรรณานุกรม

๑ ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ. ศาสนาชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร: ตาตา พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗.

ฉันทนา อุษาสลักษณ์. พุทธปัญญาคู่มือสร้างปัญญา. กรุงเทพมหานคร: ธนัชชาการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

_____, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร:

ธรรมสภา, ๒๕๕๔.

_____, พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด,

๒๕๔๔.

_____, ธรรมนุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

_____, ชีวิตที่สมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ระฆังทอง, ๒๕๔๙.

_____, ประโยชน์สูงสุดชีวิตนี้. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๗.

พระมหาสมปอง มุทีโต. คัมภีร์อภิธานวรรณนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท

ประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.

พระมหาไสว ญาณวีโร. คู่มือพระวิปัสสนาจารย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

พันตรีประยุทธ์ หลงสมบุญ. พจนานุกรมมธ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร

จำกัด, ๒๕๔๖.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). วิปัสสนานัย เล่ม ๑. แปลโดยพระคันธสาราภิกขุ, นครปฐม:

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๘.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุด ศัพท์วิเคราะห์,

พุทธทาสภิกขุ. มรดกธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์

๒๕๔๖.